

Úvod

Chráněná příroda a odstraňovaná příroda: kde je hlavní rozdíl? V přírodě samé, nebo v našem pohledu na věc? Není v populaci daleko větší povědomí o přírodě mizející, o druzích a společenstvech živočichů a rostlin v podstatě neúspěšných (které změny posledních desetiletí nebo změny ještě starší zredukovaly na malé a dnes většinou uměle udržované areály) než o těch druzích, jež bují mezi asfaltem a kameny, a ač jsou každoročně pořezávány a polévány herbicidy, nemůžeme se jich zbavit? Dosud vyšlé knížky a stati pojednávající o těchto otázkách jsou většinou psány pro velmi zasvěcené. Pojďme se my, méně zasvěcení, kteří jsme si ale položili podobné otázky jako například autor motta, podívat na věc zblízka a trochu soustavněji. Podívat se myslíme doslova; abychom měli jakoukoliv přírodu rádi a rozuměli jí, měli bychom do ní chodit. Je lhostejné, jestli je na vrcholcích Krkonoš nebo v navigaci pražské stoky. Naši knížku tedy pojímáme jako turistického průvodce, jako komplement k četným publikacím o chráněné přírodě Prahy a jejího okolí.

Ve slově divočina je skryt protiklad ke kulturní krajině, ve slově nová zní kontrast vůči staré divočině, což jsou v našich podmínkách většinou klimaxové lesy s malým vlivem člověka na jejich dosavadní vývoj. Ať už budeme posuzovat neporušenost těchto kousků naší přírody jakkoliv velkoryse (mnozí se domnívají, že stará divočina v plném smyslu slova je spíše fikcí), jedná se o izolované ostrovy v kulturně podmíněné krajině. Každopádně je však téměř v každém výseku krajiny (snad s výjimkou plochy letišť či golfových hřišť) přítomná směs člověkem iniciovaných pochodů s procesy spontánními. Trocha divočiny je ukrytá i v trávě venkovského fotbalového hřiště, nemalá porce lidského vlivu je i v Žofínském pralesi. Pojem nové divočiny zůstává ohraničen neostře.

V dalším textu se zabýváme novou divočinou Prahy a několika míst v pražském okolí. Největší část nové divočiny Čech a Moravy však leží na venkově a spadá do kategorie postagrární divočiny vzniklé na místě někdejších polí, luk, pastvin, sadů či zahrad. Tato kategorie je svérázně zastoupená i v Praze, převládají zde však prvky městské, tvořící většinou jemnější mozaiku se složitějším managementem (čímž se míní veškeré působení na daný objekt), než jakým se vyznačuje ladem ležící půda venkova.

Jakousi klasifikaci nové pražské a při-pražské nové divočiny naše knížka přináší – je to klasifikace spíše empirická a otevřená jak dalšímu pozorování, tak vzniku nových prvků. Najdeme ji jak ve vymezení a řazení jednotlivých kapitol, tak ve dvou různých formách mezi praktickými i nepraktickými přílohami. Klasifikace ovšem není hlavním cílem knížky – tím je výzva k přímému poznávání.

Nová divočina je z definice velmi rychle proměnlivá. Lidské záměry, které se vytratily z určitého území a nechaly prostor spontánním přírodním pochodům, se mohou na místo zase vrátit. Nebo – a to častěji – se tam vracejí zcela jiné lidské záměry: například pustnoucí, vegetací zarůstající továrna je nejprve vyčištěna od veškeré nové zeleně, pak rozdrčena na betonový recyklát a přeměněna v park. O dva kopce dál však už mezitím mohla být opuštěna jiná továrna.

Naše tipy na výlety jsou tedy do jisté míry jen modelovými příklady: nejméně třetina nové divočiny, již jsme poznali, už neexistuje. Většina kapitol však může dosud posloužit jako přímý návod na zajímavý výlet, který je však lépe příliš neodkládat, nebo inspirovat k výletům tam, kde se zrovna „něco děje“ – tam, kde pustne továrna, zarůstá výsypka, vypouští se městský rybník či přehrada. Některé kapitoly v závěru hlavní části pak nejsou ani tak výzvou k výletům jako spíše k pečlivému pozorování městského světa – ať už jde o čerstvou mulčovací směs v parku, nebo o vlastní byt.

Poznámka ke zpracování průvodce

U myšlenky na vznik této knížky se sešli dva velmi odlišní autoři: R. M., profesí geolog a tajný obdivovatel síly živé přírody, a J. A. Š., o generaci mladší botanik intenzivně žijící vším, co poskytuje město. U řady jiných témat by tak odlišné znalosti a temperament byly zřejmě na závalu, v případě urbánní nové divočiny jsou však přijatelné; ona sama je totiž pestrou a časově nestálou mozaikou a každý z nás dvou se snažil najít si tu část, která ho oslovovala.

Jan Albert Šturma vytvořil původní verze textů Putování pražskými pralesy, Cesta do pražské továrny na graffiti a zase zpátky, Na trati (botanický den pro hobboes), Don Simon Robinson Crusoe aneb Průvodce trosečníka na pražských ostrovech, Ze zemljanky do supermarketu aneb Stodůlkami a Ohradou a také všech kóanů a praktických i nepraktických příloh. Dále sestavil mapku na str. 12 a napsal k ní komentáře; vybral a okomentoval také časosběrné fotografie v závěru knížky. Radek Mikuláš napsal koncepty kapitol Život kolem stoky, Sen šíleného dendrologa, Růže po dvaceti letech demokracie, Džungle značky Poldi, Historie vepsaná do korun stromů, Praha jako Salt Lake City, Pražské chodníky a dláždění, Pes už cepení v černém sklepení, Vítkov – kvetoucí poušť vedle horských pramínků, Žižkovské sociální gradienty, Globální smrže, Třešňovka, Staré Olšany a V šeru skříně tiše dřepí blázen. Je rovněž autorem fotografií, které dílem text přímo ilustrují, dílem si kladou za cíl vytvářet vlastní linii. Texty vycházejí většinou z jedné návštěvy místa, ačkoliv návštěv bylo většinou více; jen na některých popisovaných místech se sešli oba autoři.

Rostliny jsou v textu označeny českými i odbornými názvy. Abychom však knihu nezatěžovali odborným názvoslovím příliš, je latinský název uveden v zá-

vorce zpravidla jen při prvním užití jména v knize. Odlišně jsme postupovali u kóanů prokládajících popisný text a také ve stati Různé praktické i nepraktické přílohy. Většina těchto textů se snaží o svébytnou poetiku a výrazy v závorkách by ji narušovaly. Proto jsou zde odborná jména uvedena jako poznámky pod čarou (případně, pokud jsou v hlavním textu uvedena jména odborná, jsou v poznámkách pod čarou uvedeny české ekvivalenty).

Všechny texty jsou pojaty jako osobní výpovědi autorů právě pobývajících v „divočině“. I z tohoto důvodu nejsou v textu uváděny citace zdrojů. Hlavní literární prameny jsou pak vypsány v závěru knihy.

Knížka si neklade za cíl být klíčem k určování rostlin. Řada druhů je nicméně zachycena na fotografiích. Chcete-li si prohlédnout vyobrazení běžných rostlin, můžete využít výtečný herbář na webu <http://botany.cz/cs/rubrika/herbar/> – sem si zadejte název rostliny zjištěný v našem textu a dostane se vám skvělé fotografie i popisu. Existuje také mnoho botanických klíčů, které mají v Česku dlouhou tradici.